

Novozelandska staroselska književnost v slovenskem prevodu

Danica Čerče

Ekonomška fakulteta, Kardeljeva ploščad 17, SI-1000 Ljubljana
danica.cerce@ef.uni-lj.si

Članek obravnava slovenska prevoda romanov The Whale Rider in Whanau II maorskega pisatelja Witiya Ihimaere. Prevoda presoja predvsem z opazovališča uspešnosti razbiranja in rekonstrukcije kulturnozgodovinskih in slogovnih posebnosti izvirnikov v ciljni slovenski kulturi in ob tem izpostavlja nekatere prevajalske izbore, ki bi se jim v prihodnje kazalo izogniti, da bi prevodi bolje opravljali svojo povezovalno vlogo med kulturami.

Ključne besede: novozelandska književnost / staroselci / Maori / Ihimaera, Witi / *Legenda o jezdecu kitov* / *Ponesite me domov* / literarno prevajanje / prevodi v slovenščino / prevajalske strategije / podomačitev / potujitev

Od sredine sedemdesetih let prejšnjega stoletja, ko se je začel silovit razcvet novozelandske staroselske književnosti v angleščini, je izšlo približno sto štirideset prevodov teh del v evropske jezike (Haag, »A History«). Najštevilnejši so prevodi v nemščino, francoščino in nizozemščino. Tuje založnike in prevajalce so največkrat pritegnila prozna besedila, še posebej romani, ki predstavljajo skoraj polovico vseh prevodnih izdaj (48 %). Sledijo antologije (18 %) in knjige za otroke in mladino (8 %). Med prevajanimi avtorji izstopa Witi Ihimaera; njegova dela zavzemajo kar 22 % celotnega korpusa evropskih prevodov del te književnosti (ibid.). Tudi dela Alana Duffa, Keri Hulme in Patricie Grace, ki prav tako kot Ihimaerove pripovedi kličejo k odpravi socialnih in družbenih krivic s svojo intimno ilustracijo kataklizmičnega položaja Maorov med kolonizacijo in po njej, so pogosto na mizah prevajalcev. To dokazuje, da tematizacija družbenega položaja Maorov in njihovih zahtev ni niti časovno niti prostorsko zamejena. Sposobnost teh avtorjev, da prepričljivo orišejo individualne socialne stiske, pri tem pa nevsiljivo razpredejo mrežo večpomenskosti, namreč zagotavlja razmeroma raznovrstnemu bralstvu možnost identifikacije in sodelovanja.

V slovenskem prostoru smo se s književnim ustvarjanjem novozelandskih staroselcev поблиže seznanili že leta 1981, in sicer z natisom prevoda Ihimaerovega romana *Whanau* (1974). Za slovensko izdajo sta poskrbela Pomurska založba in prevajalec Mart Ogen, ki je delo naslovil *Družina*

(dobesedni prevod naslova izvirnika). Naslednji neposredni stik s to književnostjo, ki jo pri nas še vedno zastopajo samo Ihimaerova dela, je bil šele leta 2004. Takrat smo dobili v branje *Legendo o jezdecu kitov*, prevod pisateljevega najbolj znanega romana *The Whale Rider* (1987). Temu je dve leti kasneje sledil še prevod romana *Whanau II* (2004), *Ponesite me domov*. V tej študiji se bomo osredotočili samo na zadnji od omenjenih slovenskih izdaj, saj bi bilo razpravljanje o prevodu dela, za katerega se je pisatelj trideset let po izidu odločil, da ga napiše na novo,¹ nezanimivo in vprašljivo tudi zaradi njegovih znakov časovne umeščenosti.

Tudi razpravljanje o slovenski predstavitvi maorske književnosti na osnovi dveh prevodov je precej tvegano početje, a naj nam bo kljub temu dovoljeno v najsplošnejših obrisih nakazati, kaj je bilo do zdaj na tem področju storjeno in kaj bi kazalo še storiti, da bi slovenska besedila kar najbolje razbirala in prenašala izvirnik v okviru slovenskega jezika in kulture. Prevodi so namreč pomemben posrednik v medkulturni komunikaciji. Z izpostavljanjem bralca manj znani književnosti, oddaljeni kulturi, drugačnim pogledom ali podobnim doživetjem širijo naše vedenje o skupnih vrednotah in prispevajo k naši odprtosti za ljudi drugih kultur (Venuti, *The Translator's*). Kot ugotavlja vrsta teoretikov, vsi prevodi ne opravljajo tega plemenitega poslanstva. Vse prevečkrat namreč poudarjajo stereotipe in poskušajo pridobiti bralce na senzacionalističen način. Takšen pristop je še posebej opazen pri prevodih del iz geografsko in kulturno zelo oddaljenih književnosti, kot je med drugimi tudi novozelandska staroselska književnost. Že bežen pogled na živobarvne naslovnice teh prevodov, ki jih krasijo tipični motivi s poslikanimi obrazi in golimi telesi, daje slutiti, da založniki avtentičnost in tradicijo izrabljajo za tržno strategijo (Haag, »Indigenous Literature«, Keown). Prav tako opazno je neutemeljeno poseganje v izvirnik, na kar je v zvezi s prevodi del avstralskih staroselcev že leta 1989 opozoril Adam Shoemaker (Čerče in Haag). Slednje zaznamuje tudi enega od slovenskih prevodov, ki ju bomo motrili v pričujoči študiji, tukaj navedene ugotovitve pa so z več gledišč relevantne tudi za slovenske izdaje del avstralskih staroselskih avtorjev (Čerče, »Shapping«).

Čeprav za teoretike, ki kot Jacques Derrida vrednotijo prevod kot povsem »novo in izvirno besedilo,« izvirnik izgublja odločilno vlogo pri presoji kakovosti prevoda, je razmerje med prevodom in izvirnikom še vedno predmet številnih študij (Grosman, *Književnost* 70). Ni naš namen ocenjevati prevajalskih rešitev vseh sestavin izvirnikov; prevoda zgoraj omenjenih del bomo preučevali v prvi vrsti z opazovališča učinkovitosti rekonstrukcije kulturnozgodovinskih in slogovnih specifičnosti te književnosti v ciljni slovenski kulturi. Na osnovi razčlenitve posameznih tekstnih odlomkov bomo preučevali tudi besedilne premike, zlasti izpuste delov

besedila izvirnika, prevodno širjenje besedila in modifikacije besedila zaradi prevodnih neustreznosti. Ne domišljamo si, da je naša presoja prevajalskih rešitev vedno pravilna; zaradi vse večje kompleksnosti stikov kultur in jezikov se nekateri strokovnjaki prevodoslovja, kot je na primer Theo Hermans, sprašujejo, ali je pravilna ocena prevoda sploh mogoča ali pa že njegov tržni učinek dokazuje, da je prevajalec pravilno presodil pričakovanja ciljnih bralcev (Grosman, *Književnost*). Naše presojanje prevodov se bo opiralo na kritiško mnenje Gideona Touryja, da je prevode potrebno vrednotiti s stališča "ustreznosti izvirniku, sprejemljivosti za ciljnega bralca in kot besedilo med drugimi besedili v ciljnem sistemu" (56). V tej perspektivi bomo poskušali ugotoviti, če sta prevajalki Tamara Bosnič in Metka Osredkar ustvarili pravilno razmerje med podomačitveno in potujitveno prevajalsko strategijo ter podali kolikor mogoče celostno sporočanje vrednosti izvirnikov (Anderman and Rogers), hkrati pa upoštevali bralna pričakovanja oziroma potrebe naslovnikov ciljnega besedila (Vermeer).

Danes namreč prevladuje mnenje, da samo posredovanje jezikovnega ekvivalenta, kar je veljalo za osrednji kriterij literarne prevodne kritike pri ocenjevanju kvalitete prevajalčevega dela do poznih osemdesetih let prejšnjega stoletja (Vinay, Darbelnet; Nida, Taber), ni jamstvo za dober sprejem prevoda pri ciljni publiki. Branje umetnostnih besedil iz drugih kultur, tudi če so ta v izvirniku, poteka v medkulturnem položaju, v katerem prihaja do stika med bralčevo izvirno kulturo in kulturo, v kateri je nastal izvirnik (Grosman, *Književnost*). Kot med drugimi prevodoslovci meni Romy Heylen, prevajalčeva naloga zato ni samo »prenos besedila iz enega v drug jezik, ampak iz izvirnega v drug in drugačen literarni sistem in spremenjen družbeno-kulturni položaj« (Grosman, *Književnost* 46). Številni avtorji (Heylen, Even-Zohar) zato književnega prevoda ne obravnavajo več kot izvirniku podrejeno besedilo, ampak kot besedilo, ki je »sposobno zaživeti v drugi kulturi neodvisno od izvirnika« (Grosman, *Književnost* 45). Slednje je zanje tudi osrednje merilo njegove umetniške veličine. Čeprav zvesta rekonstrukcija jezikovne vsebine izvirnika, tako imenovana »nevidljivost prevajalca« (Venuti, *The Translator's* 34), ni pogoj za uspel prevod, pa to nikakor ne pomeni, da je prevajalcem dovoljeno neutemeljeno spreminjati avtorjev zapis. Še posebej, če so njihovi posegi v izvorno besedilo v takšnem obsegu, kot so nekateri tisti, ki jih omenjamo v tej razpravi.

Omenili smo že, da maorsko književnost najuspešnejše predstavljajo prozna dela Witija Ihimaere in da so tri od njih dostopna tudi v slovenskem jeziku: *Whanau* (1974), *The Whale Rider* (1987) in *Whanau II* (2004). Oba tukaj obravnavana prevoda sta izšla pri založbi Miš: prvi, *Legenda o jezdecu kitov* (2004), je izpod peresa Tamare Bosnič, za drugega, naslovljenega po naslovni frazi v epilogu *Ponesite me domov* (2006), je poskrbela

Metka Osredkar. Ihimaera je prvi med maorskimi pisatelji pisal v angleščini. Njegove zgodbe, ki so večinoma oblikovane v memoarski oziroma osebnopovedni obliki, se odvijajo v geografsko in kulturno zelo oddaljenem delu sveta in v obdobju, o katerem povprečni slovenski bralec nima širokega znanja. Za nameček so na gosto prepredene z maorskimi izrazi in frazami, kot dokazuje naslednji odlomek:

Then, in the wind and the rain, Koro Apirana had approached the whale. »E te tipua,« he had called, »tena koe. Kua tae mai koe ki te mate? Ara, ki te ora.« There had been no reply to his question: Have you come to die or to live? But we had the feeling that this was a decision which had been placed in our hands. (Ihimaera 1987, 94)

Ihimaerov pripovedni način je že brez izrazov v maorskem jeziku dovolj zapleten: zaznamujejo ga številne kombinacije stvarnega in imaginarnega, zavednega in nezavednega, duhovnega in posvetnega, tako da je večkrat težko potegniti ločnico med realnostjo in iluzijo. Vse to je za bralca in prevajalca izziv, ki postavlja visoke zahteve. Najbrž je tudi zato leta 2003, po zmagovitem pohodu filmske upodobitve te zgodbe² in velikem povpraševanju po knjigi, izšla prirejena izdaja tega dela, v kateri je večina maorskih izrazov in fraz zapisanih v angleščini. Med obema angleškima besediloma je tudi nekaj vsebinskih razlik. Zgoraj navedeni odlomek se v prirejeni izdaji glasi:

Then, in the wind and the rain, Koro Apirana had approached the whale. »Oh, sacred one,« he had called, »greetings. Have you come to die or to live?« There was no reply to his question. But the whale had raised its giant tail fin, and we had the feeling that this was a decision which had been placed in our hands (Ihimaera 2003, 114),

v slovenski izdaji pa je rekonstruiran takole:

Potem se je v vetru in dežju Koro Apirana približal kitu. »*E te tipua*,« je zaklical, »tena koe. *Kua tae mai koe ki te mate? Ara, ki te ora*. O, posvečeni, pozdravljen. Si prišel, da bi umrl ali da bi živel?« Odgovora na njegova vprašanja ni bilo. Kit je le dvignil repno plavut in zdelo se nam je, da je v naše roke izročil odločitev. (Ihimaera 2004, 127)

Skladno z uveljavljenim spoznanjem, da »jezik ne deluje v kulturnem vakuumu« (Suoqiao 373–4), je prevajalka Tamara Bosnič poiskala način, kako slovenskim bralcem približati kulturno specifiko tega problematičnega Ihimaerovega dela, toda pri tem je naredila nekaj napak. Kljub dobremu namenu, da ohrani maorsko zaznamovanost besedila in hkrati poskrbi za njegovo vraščenost v slovenski prostor, se nam zdi, da si je dovolila preveč

manipuliranja. Če se ob zgornjem fragmentu najprej osredotočimo na prevajalkino razbiranje in posredovanje maorskega jezika, takoj ugotovimo, da slovensko besedilo sloni na obeh angleških izdajah, čeprav je v prevodu kot izvirno besedilo navedena samo izdaja iz leta 1987. Bosničeva je namreč ohranila maorske izraze iz prve izdaje (zapisala jih je v poševnem tisku), njihov pomen, s katerim je pospremila te izraze v besedilu (običajno pomen neposredno sledi izrazu), pa je poiskala v kasnejši prirejeni izdaji. Kot bomo videli v nadaljevanju, je ta način obravnave maorskih izrazov v prevodu prevladujoč, ne pa stalen. Nekonsistentnost opazimo tudi pri razbiranju in prenosu vsebine, zato sklepamo, da se je prevajalka opirala zdaj na eno, zdaj na drugo izdajo (v nadaljevanju bomo zato vse angleške navedke, ki se nanašajo na to Ihimaerovo delo, navajali iz obeh izdaj). Sodeč po zadnjem stavku slovenskega besedila (*Kit je le dvignil repno plavut in zdelo se nam je, da je v naše roke izročil odločitev*), se je v zgornjem primeru naslajala na prirejeno izdajo iz leta 2003, medtem ko je v odlomku, ki sledi, rekonstruirala besedilo iz prve izdaje. Niti slednje niti slovensko besedilo namreč ne vsebuje stavka *It was part of the ritual to transfer his powers to me*, zapisanega v kasnejši izdaji.

Finally, near the end of my training, he took me into his nikau hut. He put out his foot and pointing to the big toe, said »Ngaua.« So I did, and – (Ihimaera 1987, 31)

Finally, near the end of my training, he took me into his hut. He put out his foot and pointing to the big toe, said, »Bite.« It was part of the ritual to transfer his powers to me. So I did, and – (Ihimaera 2003, 36)

Ko sva bila s poučevanjem že skoraj na koncu, me je popeljal v svojo *nikau*, kočo. Nogo je pomolil proti meni in pokazal na palec: »Ngaua. Ugrizni.« In sem. In – (Ihimaera 2004, 42)

Zgornji odlomek je ilustrativen tudi s stališča prevajalkine obravnave izrazov v maorskem jeziku. Kot smo že omenili, jih je večinoma ohranila in pospremila s pomenom iz prirejene izdaje (izrazoma *nikau* in *ngaua* iz prve izdaje sledita slovenska prevoda (*kočo*, *ugrizni*) njunih angleških ustreznih iz prirejene izdaje (*but* in *bite*), včasih pa je maorski izraz ohranila brez prevoda in ga razložila samo v dodanem glosarju, kot kažeta naslednja primera:

»Tena koe, dear,« Nanny Flowers said into the phone. (Ihimaera 1987, 12)

»Hello, dear,« Nanny Flowers said into the phone. (Ihimaera 2003, 13)

»Tena koe, dragi,« ga je pozdravila nana Flowers. (Ihimaera 2004, 20)

»This is where the pito will be placed,« she said. (Ihimaera 1987, 19)

»This is where the birth cord will be placed,« she said. (Ihimaera 2003, 23)

»Tukaj bomo zakopali *pito*,« je rekla. (Ihimaera 2004, 30)

Z glosarjem je sicer načeloma poskrbljeno za celostni prenos v izvirniku vsebovanega modela sveta, toda za bralca, ki mu je maorska kultura tako tuja, kot je slovenskemu, je preskakovanje od zgodbe k razlagi na zadnjih straneh precej nepriljubeno. Tem bolj zato, ker glosar obsega kar dvesto trideset gesel; med njimi so namreč tudi besede in izrazi, ki so prevedeni že v besedilu. Ker takšno sledenje zgodbi pri večini bralcev ni v navadi ali pa se ga poslužujejo samo takrat, ko se »relativno majhen napor bogato obrestuje« (Sperber, Wilson 153), ta strategija samo maloštevilnim zagotavlja možnost, da se jim razkrijejo vse razsežnosti izvirnika. Tej pomanjkljivosti bi se prevajalka brez težav izognila z razlago besed pod črto. Ob tem velja spomniti, da je pisateljeva raba besed v maorskem jeziku politično motivirana: pomembna ni samo za ohranjanje jezika in vzpostavljanje kulturne in jezikovne identitete staroselcev, ampak tudi za izražanje njihovega upora proti vsiljeni dvojezičnosti kot posledici kolonialne preteklosti in zahteve po suverenosti (Ashcroft, Griffiths in Tiffin). Medtem ko je vključitev maorskih besed v izvirniku utemeljena s političnim kontekstom te književnosti, njihova ohranitev v prevodnem besedilu brez ustrezne kontekstualizacije ustvarja predvsem vtis eksotičnosti besedila (Knudsen; Moura-Kocoglu).

Menimo tudi, da prevajalka ni izkoristila vseh možnosti širitve dialoga med obema kulturama. Problematično se nam zdi njeno razbiranje nekaterih izrazov iz novozelandske oziroma maorske kulturne in zgodovinske tradicije, med njimi *Bastion Point*, *Land March*, *Maori Man of Steel*, *Springbok-Tour*. Nekatere je samo prevedla (*Rt Bastion*, *parada*, *Jekleni Maor*) ali prilagodila slovenski deklinaciji (*Springbokova tura*), ne pa tudi razložila. Brez dodatne osvetlitve je tudi izraz *Waitangi* s pomembno vlogo v maorskem boju za enakopravnost.³ Bralec prevoda je praviloma brez tistega znanja in izkušenj, ki jih izvirno besedilo predpostavlja pri bralcih, umeščenih v isto kulturo kot izvirnik (Dingwaney). Tuje besedilo postane zato za bralca nezanimivo, če vsebuje preveč takšnih sestavin, ki jih ne more povezati z lastno izkušnjo ali znanjem (*ibid.*). Poleg pojasnil pod črto bi prevajalka za ustvaritev povezav in iz njih izvirajočega zanimanja za branje tujega besedila lahko poskrbela tudi s spremnim zapisom, čeprav se zdi, da pri nas ta praksa še ni tako razširjena kot v tujini. Tuje založbe namreč pogosto izdajajo tako izvirna besedila kot prevode s spremljajočimi zapisi, ki bralcem zunaj literarnega sistema izvirnika prinašajo podatke o njegovih kulturnih posebnostih (Grosman, *Književnost*).

Še nekaj malenkosti: izraz *DB beer* (DB pivo) je preveden kot *voda znamke DB*.⁴ Tudi dobesedni prevod izraza *a can of Foster* s *pločvinko Fosterja* v slovenskem prostoru nima prave sporazumevalne zmožnosti, če bralec ni dober poznavalec piva. Nasprotno pa je Bosničeva domiselno rekonstruirala pisateljevo besedno igro v tem sporočilu osemletne deklice:

»P. S. No leather jackets, please, as this is a formal occasion. P. P. S. Please park all motorcycles in the area provided and not in the headmaster's parking space like last year. I do not wish to be embraced again.« (Ihimaera 1987, 68; 2003, 84)

»P. S. Prosim, da ne pridete v usnjenih jopičih, ker je srečanje uradno. P. P. S. Prosim, da motorna kolesa parkirate na za to predvidenem mestu in ne na ravnateljevem parkirišču kot lani. Ne želim, da bi me spet spravljali v zaprego.« (Ihimaera 2004, 94)

Da bi se čim bolj približal izraznim zmožnostim prvošolke, je Ihimaera namesto pravilnega izraza v zadnjem stavku *to be embarrassed* (biti v zadregi) uporabil *izraz to be embraced* (biti objet). Na tem mestu prevod ohranja avtorjevo besedno igro z zvočno podobnim izrazom v paru *zaprega* in *zadrega*. Žal pa je v slovenskem besedilu več primerov, pri katerih je opazno ožjenje oziroma siromašenje izvirnika. Naj jih navedemo samo nekaj:

Just as it burst through the sea, a flying fish leaping high in its ecstasy saw water and air streaming like thunderous foam from that noble beast and knew, ah yes, that the time had come. (Ihimaera 1987, 5; 2003, 5)⁵

Bosničeva je odlomek prevedla takole:

Ko je spet predril vodovje, je leteča riba vzhicena ugledala steber zraka in vode, ki je bučno brizgnil iz plemenite živali. In potem je vedela. Da, napočil je trenutek. (Ihimaera 2004, 14)

Slovensko besedilo ne ohranja niti zgradbe stavka niti primere oziroma komparacije (*streaming like thunderous foam*). Tudi zaradi izbora leksikalnih ustreznic menimo, da prevajalka pri razbiranju in rekonstrukciji teksta ni bila najbolj uspešna: npr. izraz *thunderous foam* (grmeča/bučeca morska pena) je prevedla s suhoparnim izrazom *steber*. Številni drugi odlomki kažejo na to, da se prevajalka ni pustila voditi Ihimaerovi pisavi. Vzporejanje obeh besedil razkriva, da je izpuščala besede in fraze, dele stavkov in celo cele stavke. Na primer stavek »There are too many people with snorkeling gear, and too many commercial fishermen with licences« (Ihimaera 1987, 41; 2003, 50) se v prevodu glasi: »Preveč potapljačev je in preveč ribičev« (2004, 56). Natančnejši prevod bi bil: »Preveč je ljudi s potapljaško opremo in komercialnih ribičev z dovoljenji.« Primerjava angleškega stavka »I suppose there were too many reasons for Koro Apirana's attitude« (Ihimaera 1987, 29; 2003, 34) s slovenskim »Verjetno je bilo veliko razlogov za to, da je Koro Apirana zavračal Kahuino ljubezen« (39), prav tako kaže na poseganje v vsebino pisateljevega zapisa: namesto pomenske ustreznice za izraz *attitude* (vedenje, odnos) prevajalka naslovniku prevoda poda svojo interpretacijo. Ponesrečeni se nam zdijo tudi prevajalski izbori

stari godrnjač za nevtralni izraz *old fella* (stari možakar), *star Maor* za *throwback* (spomin na stare čase), *parada* za *Maori rights* (pravice Maorov), če se omejimo samo na nekatere.

Zaradi razlik med sistemoma obeh jezikov resda ni mogoče v celoti ohraniti zgradbe stavka in ločil, še manj besednega reda; te razlike pa ne morejo utemeljiti neupoštevanja premega govora in tako velikih sprememb vsebine, kot jih zasledimo v naslednjem primeru:

When Rahua's mother asked if she and her people could raise Kahu, Nanny Flowers objected strongly. But Porourangi said, »Let her go,« and Koro Apirana said, »Yes, let it be as Porourangi wishes,« and thereby overruled her. (Ihimaera 1987, 26; 2003, 29)

Rehuina mati je želela, da bi Kahu odraščala pri njenih ljudeh, a je nana Flowers temu ostro oporekala. Prepričala sta jo šele Porourangi in Koro Apirana. (Ihimaera 2004, 34)

Ob vsem naštetem velja omeniti, da tudi najbolj zavzeti nasprotniki zvestobe izvirniku, med njimi Hans J. Vermeer, James Holmes in predstavniki tako imenovane »manipulacijske« šole (Mary Snell-Hornby, Theo Hermans, André Lefevere), opozarjajo, da nujnost prilagajanja besedila ciljnemu bralcu in kulturi ne sme biti izgovor za neupravičene odmike od izvirnika. Smiselno je namreč razlikovati med prirejanjem, ki je potrebno za učinkovitejše delovanje prevodnega besedila v ciljnem literarnem sistemu, in tistim, ki je posledica prevajalčevega nenatančnega branja izvirnega besedila. Vsako branje je tudi prilaščanje, ki pa ga mora prevajalec ne samo »uzavestiti in nadzorovati«, ampak tudi opredeliti (Grosman, *Književnost* 55). To je še posebej pomembno, kadar se odloči za prosti prevod ali celo priredbo za posebno skupino bralcev, kot se na mestih zdi v primeru tega prevoda. Nekatere slovenske spletno knjigarne delo dejansko kategorizirajo kot otroško oziroma mladinsko književnost.⁶

Čeprav vrsta kritikov ugotavlja, da prevod umetnostnega besedila bralcu ne more omogočiti dostopa do izvirnika, ampak mu ponuja samo ponovno napisano besedilo v drugem jeziku, ki v novi ubeseditvi ohranja več ali manj značilnosti izvirnega besedila (Lefevere), je bralec, ki pozna vsaj osnovne podatke o tem Ihimaerovem delu, ob takšni kategorizaciji neprijetno presenečen. K prevodu namreč pristopamo z določenimi »pričakovanji glede razmerja med izvirnikom in ciljnim besedilom«, neizpolnjevanje teh pričakovanj pa pogosto privede do komunikacijskih nesporazumov, ki jih prevajalec lahko prepreči z opisom svojih postopkov prevajanja in prirejanja (Limon 641). Opis prevajalčevega pristopa k izvirniku in postopkov prevajanja je pomemben tudi zato, ker literarni kritiki o avtorju in njegovem delu pogosto razpravljajo samo na osnovi prevodnih besedil, kar po mnenju

nasprotnikov najrazličnejših radikalnih oblik prisvajanja (Reiss) ni sprejemljivo (Grosman, *Književnost*). Kot smo že omenili, v slovenskih izdajah obsežnejši spremni zapisi niso prav pogosti; tudi v tej izdaji na zadnji strani najdemo samo suhoparno, nekaj vrstic obsegajočo predstavitev pisatelja.

Različnost med jezikovnima sistemoma angleščine in slovenščine prav tako ne more biti razlog za neupoštevanje slogovne zaznamovanosti izvirnika, kar se nam zdi naslednja šibkost tukaj obravnavane slovenske izdaje. Sporazumevalna sprejemljivost prevoda je namreč pogojena tudi s prevajalčevo uspešnostjo pri ločevanju »stvarnih razlik med jezikovnima sistemoma dveh jezikov« (npr. besedni red) od avtorjevega »zavestnega kršenja« ustaljenih jezikovnih vzorcev z namenom, da bi posnemal jezikovni slog oseb in ustvaril avtentično okolje (Limon 641). Morda tudi zato, ker še nimamo izdelanih »univerzalnih standardov«, kako zapisati živo govorico (Potrč 83), številni slovenski prevajalci še vedno oklevajo pisati na način, ki bi odstopal od zborne norme, medtem ko so se nekateri drugi že spoprijeli s tem izzivom.⁷ Kot bomo videli v nadaljevanju, se med slednje uvršča tudi Metka Osredkar, avtorica prevodne izdaje *Ponesite me domov*.

Odstopanje od norme zbornega knjižnega jezika je v delu *The Whale Rider* sicer manj izrazito kot v *Whanau II*, ki ga je prevedla Osredkarjeva, ni pa zanemarljivo. V razmerju do standardnega angleškega jezika se razlike kažejo predvsem v slovničnih strukturah, največkrat v napačni rabi glagolskih oblik. Tovrstno odstopanje je pisatelj ustvaril z izpuščanjem pomožnega glagola pri tvorbi preteklega časa in perfekta in rabo nepravilnega glagolskega časa. Za ilustracijo si oglejmo nekaj primerov pogovornosti v izvirniku in prevodu s slovnično pravilnimi oblikami v oglatem oklepaju:

»You been [have been] up to mischief, eh?« (Ihimaera 1987, 50; 2003, 60)

»Saj ji nisi kaj naredil?« (Ihimaera 2004, 67)

»[It] Doesn't [didn't] matter what you were doing, you'd drop [would have dropped] everything, your plough, your sheep clippers, your schoolbooks, everything. I can still remember [...]. (Ihimaera 187, 41; 2003, 51)

»Kar koli si že počel – oral njivo, strigel ovce, sedel v šoli – v tistem trenutku smo vsi spustili iz rok vse in se pognali v čolne. Še zdaj se spomnim [...]. (Ihimaera 2004, 57)⁸

V okviru slovničnih kategorij je pogovornost v izvirniku izražena tudi z izpuščanjem osebnega zaimka ob glagolski obliki, dvojnim zanikanjem in rabo osebnega zaimka v tožilniku (*them*) namesto določnega člena (*the*) ali kazalnega zaimka (*these/those*). V slovenščini se pogovornost resda odraža v precej drugačni obliki kot v angleščini, toda Bosničeva je tako slovnično nepravilne stavke kot tiste z večjo možnostjo ustvarjanja žive govorice prevedla v knjižno slovenščino.⁹

»Think [He thinks] he can get away from me, does he?« (Ihimaera 1987, 13; 2003, 15)

»Misliš, da mi boš ušel?« (Ihimaera 2004, 22)¹⁰

»Huh?« Koro said. »I didn't say nothing [I didn't say anything].« (Ihimaera 1987, 63; 2003, 77)

»Kaj,« je ta odgovoril. »Jaz sem čisto tiho.« (Ihimaera 2004, 86)

»You'll get eaten up by all them [the] cannibals.« (Ihimaera 1987, 54; 2003, 66)

»Pojedli te bodo ljudožerci.« (Ihimaera 2004, 74)

»Them's [These are] the rules,« Koro Apirana had told her. (Ihimaera 1987, 35; 2003, 41)

»Takšni so zakoni,« je vztrajal Koro Apirana. (Ihimaera 2004, 48)

V nekaterih od tukaj navedenih primerov bi prevajalka odstopanje od zborne norme lahko ustvarila vsaj na besedotvorni ravni, če bi namesto besed, ki zvenijo literarno, izbrala nižje pogovorne izraze ali takšne, ki so v SSKJ označeni kot ekspresivni in slabšalni (npr. *ušpičil* namesto *naredil*, *žjnil* ali *črhnil* namesto *sem tiho*, *požrli* namesto *pojedli*). Kljub razširjenemu spoznanju o nemožnosti prevodnega dvojnika si na osnovi vsega navedenega dovoljujemo zapisati, da je *Legenda o jezdecu kitor* delo prevajalke, ki je s svojo rekonstrukcijo vendarle preveč posegla tako v slogovni vzorec kot v vsebino izvirnika. Pogosta so namreč tudi razmišljanja o nevarnosti »prehitrega in nekritičnega zadovoljstva« s prevodnimi rešitvami (Weaver 117). Prevajalec je »moralno zavezan« tako izvirniku kot bralcem v ciljnem literarnem sistemu, razlike med bralnimi pričakovanji naslovnikov pa ne smejo biti izgovor za nepotrebne odmike in druge spremembe besedila (Nord 125). Če pa se zanje odloči, mora to tudi ustrezno pojasniti (Limon; Grosman, *Književnost*).

Kako pa je besedilo z močno slogovno zaznamovanostjo in kulturno in časovno odmaknjenostjo razbrala in rekonstruirala Metka Osredkar? Kar takoj je treba povedati, da je v nasprotju z Bosničevo zavzela pravi len odnos do avtorja in izvirnika. Njen prevod romana *Whanau II* (2004), *Ponesite me domov*, ohranja temeljno sporočilno moč izvirnika in učinkovito deluje v ciljni slovenski kulturi. K temu je prispevala tudi odločitev založnika, da je prevod pospremil z izčrpnim pojasnilom glede del *Whanau* in *Whanau II*, ki sta zaradi podobnih naslovov večkrat predmet ugibanj in zmot.¹¹ *Whanau II* namreč ni nadaljevanje prvo izdanega romana, ki ga pri nas poznamo pod naslovom *Družina* (1981), ampak »na novo, s perspektive zrelega pisatelja« napisano besedilo, ki se od prvega zelo razlikuje (Ihimaera 2006, 282). Osredkarjeva je pozorno sledila temu pisateljevemu zapisu in večinoma ustrezno verbalno rekonstruirala v izvirniku vsebovan

model sveta; s pravilnim predpostavljanjem informacij, ki so slovenskemu bralcu znane oziroma neznane, pa je poskrbela za vraščenost prevodnega besedila v slovensko kulturo. Pri tem smo opazili nekaj manjših napak.

Če začnemo s prevajalčinim razbiranjem izrazov in pojmov, ki sodijo v konceptualizacijo maorske kulture in zgodovine, ni težko ugotoviti, da prevajalki razumevanje le-teh in njihov prenos v slovensko kulturo večinoma nista povzročala težav. Tako kot Bosničeva je v besedilu ohranila večino maorskih besed in izrazov iz izvirnika in jih pospremila s slovenskimi ustreznici. Na zadnjih straneh je dodala še glosar. Posebno pozornost je posvetila besedam, ki v slovenskem kulturnem prostoru nimajo nobene konotativne vrednosti, kar dokazuje, da se je dobro zavedala svoje posredniške vloge med obema kulturama. Pomen besede *huia*, na primer, je v glosarju s stošestintridesetimi gesli razložila takole: »Novozelandska izumrla ptica; nositi njeno pero je pomenilo veliko čast« (Ihimaera 2006, 284). Prav tako izčrpna je njena razlaga besede *whareniū*: »Hiša sredi vasi, kjer se zbirajo vaščani in izvajajo plemenske običaje; ta hiša je del *marae*, osrednjega dela vasi« (Ihimaera 2006, 288). Zaradi kompleksnosti pomena so nekatere besede razložene samo v glosarju. Kot smo omenili že ob motrenju *Legende o jezdecu kitor*, se nam zdi postopek obravnave maorskih besed z razlago v glosarju na zadnjih straneh primeren predvsem za natančne ciljne bralce; drugim pa ne zagotavlja optimalne medkulturne književne komunikacije. Za vzpostavitev uspešnih povezav z družbeno in kulturno tako drugačnimi deli, kot so ta, ki predstavljajo maorsko književnost, bi bila najbrž primernejša sprotna razlaga pod črto.

Prevajalka si je z ohranitvijo obeležij tujosti prizadevala, da se kar najbolj približa izvirniku: poleg maorskih besed je namreč v prevodnem besedilu ohranila tudi angleške merske enote in večino zemljepisnih in osebnih lastnih imen. Nekaj od teh je prevedla, v prvi vrsti tista, ki vsebujejo občna imena *fall, river, lake, valley, mountain, island* in *stream*: *Chatham Islands* (*Chathamski otoki*), *Rere Falls* (*slapovi Rere*), *Wharekopae Valley* (*dolina Wharekopae*). Slovenske ustreznice je poiskala tudi za *Poverty Bay* (*Revni zaliv*), *The Bay of Plenty* (*Zaliv izobilja*), *The People of the Mist* (*Otrok Meglice*)¹² in osebno lastno ime *Beast* (*Zver*). Čeprav bi prevajalki lahko očitali nekonstistentnost, je treba priznati, da zamenjava tujega besedilnega repertoarja z znanim v bralčevi kulturi pripomore k lažjemu razbiranju v izvirniku vsebovanega znotrajbesedilnega konteksta. Medtem ko omenjeni prevajalski izbori dajejo vtis, da je prevajalka zaradi splošno uveljavljenega in upoštevanega načela tekoče berljivosti na nekaterih mestih pretirano prilagajala prevod ciljnim slovenskim bralcem, kar po mnenju Lorenza Venutija pogosto vodi v nenaraven stik dveh kultur (*The Translator's*), pa ta logika ne stoji za prevajalčinim izborom prevzetega izraza *okej* za angleški

OK. Čeprav gre za uslovarjen izraz, bi bila verjetno primernejša izbira ene od ustaljenih slovenskih ustreznic (*prav, v redu, dobro*), s katero bi se izognila nepotrebni hibridizaciji jezika.¹³

Tu in tam v prevodu zasledimo tudi kakšno netočnost, vendar je Osredkarjeva besedilo največkrat spremenila v luči že omenjenega spoznanja, da mora prevajalca ves čas voditi preudarek o možnostih delovanja prevoda v ciljni kulturi (Vermeer). Takšen pristop pa je neizogibno povezan z razlikami med izvirnim in prevodnim besedilom. Oglejmo si primer:

“I have a band of men and all they do is play for me. They come from miles around to hear them play a melody. Beneath the stars my ten guitars will play a song for you. And if you’re with the one you love, this is what you do.” (Ihimaera 2004b, 193)

Osredkarjeva je ta fragment prevedla takole:

“Imam skupino mož, ki vsi igrajo zame. In sem prihajajo ljudje, ki glasba jih razvname. Pod zvezdami deset kitar vam bo igralo zdaj. Ti pa pohiti z ljubico, pohiti brž na raj.” (Ihimaera 2006, 233)

Primerjava obeh besedil razkrije, da je prevajalkin poseg v vsebino povsem praktične narave, utemeljen z namero, da v stavku ustvari končno rimo, podobno tisti v angleškem besedilu (*me – melody, you – do*). To ji je tudi odlično uspelo z izborom zvočno ujemajočih se parov *razvname – žame, raj – zdaj*. Nekaj sprememb v slovenskem besedilu pa je tudi neutemeljenih oziroma posledica nenatančnega branja. Na primer stavek »They had fallen from grace, fallen from greatness« (Ihimaera 2004, 37) se v slovenskem besedilu glasi: »Uničila jih je milost, uničila jih je veličina« (Ihimaera 2006, 41). Ustreznejši prevod bi bil: Zanje ni več milosti, ne veličine.

K učinkovitemu delovanju prevodnega besedila v slovenskem literarnem sistemu pomembno prispeva tudi prevajalkino dobro poznavanje angleških in slovenskih frazemov. Na primer frazema *Time to abandon ship* ni prevedla dobesedno, ampak z dobro znanim slovenskim rekom *Reži se, kdor se more*. Podobno je ravnala pri prevodu angleškega reka *Old habits die hard*; v slovenskem besedilu ga je nadomestila s pogosto uporabljenim *Navada je železna srajca*. Nasprotno pa je izraz *Mister DB* prevedla dobesedno (*gospod DB*), ne da bi poskrbela za razlago, s katero bi izraz približala kulturni zavesti naslovnika. Slovenskemu bralcu tuja sta tudi izraza *končati s svojo skodelico čaja* (Ihimaera 2006, 36) in *pokljukati* (90), kot je Osredkarjeva prevedla angleška izraza *finished her cup of tea* (Ihimaera 2004, 31) in *turned the doorknob* (77).

Vredna posnemanja je prevajalkina obravnava maorske besede *Hori*; v besedilu jo je ohranila brez slovenske ustreznice, v glosarju pa razložila, da gre za »slabšalni izraz za Maora« (Ihimaera 2006, 286). Takšen prevajalski izbor implicira prevajalkino kulturno in etnično občutljivost in preprečuje »etnocentrično nasilnost prevoda« (Venuti *The Translator's* 20). Venuti namreč podomačitev opredeljuje kot neke vrste »etnocentrično prilagoditev tujega besedila vrednotam v ciljni kulturi«, ki ni vedno v korist demokratičnim geopolitičnim odnosom (ibid.). To osmišlja njegovo preferenco potujitvene strategije. Tudi vrsta drugih teoretikov opozarja na pomembnost prevajalčeve občutljivosti za pojave medkulturnih stikov. Dosežkov tujih kultur namreč ne moremo spoznavati in presojati neodvisno od lastne kulturne dediščine, zato je za izognitev potencialnim napetostim potreben zavesten napor, da »presežemo v svoji kulturi usvojene predstave« (Grosman, *Književnost* 23). Zavedanje prevajalcev, da samo največja čustvena dojemljivost pri branju izvirnika omogoča popolno »predanost besedilu in ustrezen odziv na njegovo poslanstvo,« je še posebej pomembno pri prevajanju del, kot sta ti, ki ju obravnavamo v pričujoči študiji in sta nastali zato, da bi opozorili na krivice kolonizacije in razblinili obstoječe vrednostne predstave (Spivak 372).

Izpostavili smo že, da je v delu *Whanau II* jezikovna diferenciacija izrazitejša kot v delu *The Whale Rider*, kot tudi to, da je bila Osredkarjeva uspešnejša pri ustvarjanju ekvivalentne jezikovne heterogenosti besedila kot Bosničeva. Prevod Osredkarjeve se ne opira samo na razbiranje vsebinskih sestavin, ampak tudi izraznih. Govorica junakov v izvirniku je obarvana z žargonskimi izrazi in frazami nižje hierarhične stopnje, ki bi jih zaman iskali v angleških slovarjih. Podobno je v slovenskem besedilu: tudi tu najdemo številne žargonske slengizme (*kerava neumna, trapa zmešana, drekač, scati, žurati, rit, gate, tip, zajeban*), kletvice (*sranje, jebi se, jebemti, mater*) in druge gradnike pogovornosti (medmete in členke).

Da bi poustvarila podoben učinek kot angleško besedilo, je prevajalka na mestih zavestno kršila tudi slovnična pravila, toda pri tem ni bila dovolj pogumna. Vprašalni stavek »You all right, Sonny?« (Ihimaera 2004, 16), v katerem je pogovornost ustvarjena z izpuščenim glagolom *to be* pred osebkom, je rekonstruirala »Vse v redu s tabo, Sonny?« (Ihimaera 2006, 16), pri čemer namerno ni upoštevala pravil besednega reda v zborni slovenščini. V nasprotju z izvirnikom, v katerem so razlike med pogovorno in knjižno angleščino izražene tudi z napačno rabo glagolskih oblik, izpuščanjem pomožnega glagola, rabo pogovornih oblik *ain't* in *gonna*, dvojnim zanikanjem in izpuščanjem osebnega zaimka ob glagolski obliki, o čemer smo razpravljali že v zvezi s prevodom *Legende o jezdecu kitov*, bi v slovenskem besedilu zaman iskali druge slovnične oblike, ki v knjižnem jeziku niso dopustne:

»George's best man?« Mattie remembered some arrogant arsehole, sure of himself, wanting to take her outside. »What black eye? Don't you know the difference between a black eye and mascara? I never went with nobody last night, did I Hine?« »Don't ask me,« Hine answered. »Can't you remember, you dumb bitch?« (Ihimaera 2004, 15)

Osredkarjeva je ta odlomek zapisala takole:

»Georgeeva priča? Mattie se ga je spominjala kot neke arogantne, vase zaverovane riti, ki jo je prosil za zmenek. »Kakšno modrico? Ne ločiš modrice od maskare? Včeraj zvečer nisem šla z nobenim, saj nisem, Hine, kajne?«

»Ne sprašuj mene,« je odgovorila Hine. »Se ne moreš spomniti, ti krava neumna?« (Ihimaera 2006, 15)

Kot ilustrira odlomek, je prevajalka uspešno poustvarila pogovornost na leksikalni ravni, medtem ko je na skladenjski ravni prevod nevtralen. Res je, da v slovenščini dvojno zanikanje, ki ustvarja pogovornost v angleškem besedilu (*I never went with nobody*), ni odstopanje od zborne norme, toda prevajalka bi pogovornost lahko zgradila s kakšnim drugim slogovnim sredstvom iz okvira slovničnih kategorij.¹⁴

Čeprav je po Venutijevih kriterijih vsaka podomačitev tujega doživetja »delna in drugorazredna«, že tako omejena členitev dopušča sklepanje, da imamo kljub nekaterim pomanjkljivostim opravka s solidnim prevodom (*The Translation Studies* 469). Osredkarjeva se je dobro vživela v Ihimaerov pripovedni svet: v slovenskem besedilu čutimo njeno dojemljivost za raznovrstne metafore, zanimiv nabor besed, zvočna ujemanja v povedih in nekatere druge prepoznavne gradnike pisateljevega sloga. V večini primerov je natančno sledila vsebini izvirnika, pozorna pa je bila tudi na stilno zaznamovanost besedila in jo do neke mere tudi poustvarila. Ker prevajanja ni razumela samo kot procesa prenašanja pomena ali sporočila iz enega jezikovnega sistema v drugega, ampak tudi kot pomembno in odgovorno obliko medkulturne komunikacije, njeno prevodno besedilo kljub nekaterim napakam zaživi v slovenskem jeziku in kulturi.

Zaključek

Razmišljanje o književnih prevodih ima pri nas dolgo tradicijo. Od prelopnega blejskega razpravljanja o tej temi sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja je nastala cela vrsta bolj poglobljenih študij, kot je pričujoča.¹⁵ Naš zapis bo morda zanimiv zato, ker v najsplošnejših orisih osvetljuje slovenske prevode del iz ciljnemu slovenskemu bralcu manj znanega kulturnozgodovinskega območja in pri tem izpostavlja nekatere skupne

izzive pri rekonstrukciji takšnih izvirnikov. O slovenskih prevodih del maorske književnosti namreč v slovenskem prostoru še nismo razpravljali; s tem pisanjem pa orjemo ledino tudi v širšem, evropskem merilu; medtem ko se je stroka že kritično opredelila do trženja teh del (Knudsen; Moura-Kocoglu), se na njihovo prevajanje v ciljne evropske jezike še ni odzvala.

Naša opažanja lahko v nekaj stavkih strnemo takole: Ohranitev znakov tujosti v prevodnem besedilu brez pravilnega presuponiranja v zavesti ciljnega naslovnika znanih oziroma neznanih informacij vzbuja predvsem vtis eksotičnosti besedila in omejuje njegovo popolno vraščenost v ciljni kulturni prostor. Medkulturna komunikacija je še posebej okrnjena, kadar prevajalec posveča premalo pozornosti rekonstrukciji tujih izrazov in pojmov s pomembnim kulturnim in zgodovinskim kontekstom. Prevajalec se lahko ujame še v druge pasti in reproducira besedilo, v katerem se odraža prevajalčeva etnična neobčutljivost ali pomanjkljivo poznavanje zgodovinskih dejstev. Pasti in zagate za prevajalca se ne pojavljajo samo pri razbiranju in prenašanju izrazov in pojmov iz konceptualizacije naslovniku prevoda tuje kulture in zgodovine, ampak tudi pri rekonstrukciji slogovne zaznamovanosti izvirnika.

Čeprav so za delovanje prevodnega besedila odločilnega pomena ciljni bralci in njihova obzorja bralnih pričakovanj, tega ni dobro izrabljati za samovoljno manipuliranje z različnimi izdajami izvirnika in nepotrebno prirejanje avtorjevega zapisa. Nobenega dvoma ni, da je tujo književnost bolje poznati tudi v slabem prevodu, kot pa je sploh ne poznati, vse navedeno pa bo morda prispevek k temu, da bodo naslednji prevodi del iz kulturno oddaljenih književnosti bralcu resnično omogočili, da bo presegel okvire lastne kulture in spoznal drugačnost tuje.

OPOMBE

¹ *Whanau II* (2004) namreč ni nadaljevanje dela *Whanau* (1974), ampak povsem na novo napisano prvo delo.

² Po Ihimaerovi zgodbi je novozelandski režiser Nikola Jean Caro posnel film (2002), ki je osvojil nagrade na več mednarodnih filmskih festivalih.

³ S pogodbo Waitangi je bila leta 1840 formalno uzakonjena nedotakljivost maorske posesti in njihova enakopravnost z ostalimi prebivalci Nove Zelandije.

⁴ *DB Breweries* (DB pivovarne) so najbolj znane pivovarne v Novi Zelandiji.

⁵ V primerih, v katerih ni razlike med izvirnikom in izdajo iz leta 2003, sta v oklepaju navedeni obe izdaji.

⁶ Glej http://www.bukla.si/?action=books&book_id=2999 Ogled 20. februarja 2013

⁷ S tega stališča je zanimiv prevod Steinbeckovega romana *O ljudeh in miših*, ki ga je opravila avtorica tega članka. Postopek prevajanja je opisan v spremnem besedilu Franceta Žagarja.

⁸ V tem primeru je opazno tudi vsebinsko širjenje angleškega besedila.

⁹ Tudi slovensko pogovornost lahko gradimo z namernim kršenjem ustaljenih vzorcev jezikovnega vedenja. V okviru slovničnih struktur je odstopanje od zborne norme mogoče ustvariti z namerno rabo množine namesto dvojine pri samostalniki ženskega spola, s pogovornim vikanjem, z rabo tožilnika namesto zanikanega rodilnika, nepravilno tvorbo velelnika, maskulinizacijo samostalnikov srednjega spola itd. (Čerče, »(Ne)prevedljivost«).

¹⁰ Nenatančen prevod.

¹¹ V slovenski izdaji sta kar dva spremljajoča zapisa: »Beseda pisatelja« je prevod dodanega besedila iz izvirnika, zapis »Witi Ihimaera – v iskanju rjave duše« pa je dodal založnik.

¹² *The People of the Mist* je ime hriba. Pravičen prevod bi bil *Ljudje megle*.

¹³ S tega stališča je zanimiva študija Mete Grosman »Medkulturna zavest proti hibridizaciji (slovenskega) jezika«.

¹⁴ Glej op. 9.

¹⁵ Gre za prvo skupno delovno srečanje jugoslovanskih prevajalcev vseh smeri in strok o vlogi prevajalstva v naši družbi. Srečanje je potekalo v oktobru 1975.

LITERATURA

- Anderman, Gunilla, Margaret Rogers. *Translation Today: Trends and Perspectives*. Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney: Multilingual Matters Limited, 2003.
- Ashcroft, Bill, Gareth Griffiths, Helen Tiffin. *The Empire Writes Back. Theory and Practice in Post-Colonial Literatures*. London, Routledge, 2002.
- Čerče, Danica. »(Ne)prevedljivost pogovornega jezika v delih Johna Steinbecka.« *Slavistična revija* 60.2 (2012): 185–198.
- – –. »Shaping Images of Australia through Translation: Doris Pilkington and Sally Morgan in Slovene Translation.« *Elope* 10 (2013): 139–147.
- Čerče, Danica in Oliver Haag. »European Translation of Australian Aboriginal Texts.« *A Companion to Australian Aboriginal Literature*. Ur. Belinda Wheeler. Rochester, New York: Camden House, 2013. 72–88.
- Derrida, Jacques. »Des Tours de Babel.« *Difference and Translation*. Ur. Julia Graham. Ithaca: Cornell UP, 1985. 165–207.
- Dingwaney, Anuradha. »Introduction: Translating 'Third World' Cultures.« *Between Languages and Cultures: Translation and Cross-Cultural Texts*. Ur. Anuradha Dingwaney in Carol Maier. Pittsburgh: University of Pittsburg Press, 1995.
- Grosman, Meta. *Književnost v medkulturnem položaju*. Ljubljana: Znanstveni inštitut FF, 2004.
- – –. »Medkulturna zavest proti hibridizaciji (slovenskega) jezika.« *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*. Ur. Ada Vidovič Muha. Ljubljana: FF, 2001. 325–342.
- Haag, Oliver. »A History of Indigenous New Zealand Books in European Translation.« *Journal of New Zealand Studies* 16 (2003): 79–99.
- – –. »Indigenous Literature in European Contexts. Aspects of the Marketing of the Indigenous Literatures of Australia and Aotearoa / New Zealand in German- and Dutch-Speaking Countries.« *Journal of the European Association of Studies on Australia* 2 (2011): 47–69.
- Hermans, Theo. *Translation in System. Descriptive and System-oriented Approaches Explained*. Manchester: StJerome Publishing, 1999.
- Heylen, Romy. *Translation, Poetics, and the Stage. Six French Hamlets*. London / New York: Routledge, 1993.
- Ihimaera, Witi. *Družina*. Prev. Mart Ogen. Murska Sobota: Pomurska založba, 1981.
- – –. *Legenda o jezdecu kitov*. Prev. Tamara Bosnič. Dob pri Domžalah: Miš, 2004.

- — —. *Ponesite me domov*. Prev. Metka Osredkar. Dob pri Domžalah: Miš, 2006.
- — —. *The Whale Rider*. Auckland: Heinemann, 1987.
- — —. *The Whale Rider*. Orlando, Harcourt, 2003.
- — —. *Whanau*. Auckland: Raupo Publishing, 1974.
- — —. *Whanau II*. Birkenhead, Auckland: Reed Publishing, 2004.
- Keown, Michelle. *Pacific Islands Writing. The Postcolonial Literatures of Aotearoa / New Zealand and Oceania*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Knudsen, Eva Rask. *The Circle and the Spiral. A Study of Australian Aboriginal and New Zealand Māori Literature*. Amsterdam: Rodopi, 2004.
- Lefevere, André. *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. London / New York: Routledge, 1992.
- Limon, David. »Slovene Novel in English: Bridging the Cultural Gap.« *Slovenski roman*. Ur. Miran Hladnik in Gregor Kocijan. Ljubljana: FF, 2003. 637–643.
- Moura-Kocoglu, Michaela. »Swarming With Ghosts and Turehus. Indigenous Language and Concepts in Contemporary Māori Writing.« *Translation of Cultures*. Ur. Petra Rudiger and Konrad Gross. Amsterdam, Rodopi, 2009. 133–148.
- Nida A. Eugene, C. R. Taber. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E. J. Brill, 1969.
- Nord, Christiane. »Scopus, Loyalty, and Translation Convention.« *Target* 3/2: (1991): 91–104.
- Potrč, Julija. »Feast of Fools: The Carnavalesque in Kohn Kennedy Toole's *A Confederacy of Dunces*.« *Acta Neophilologica* 43.1-2 (2010): 83–92.
- Reiss, Katharina. *Translation Criticism – The Potentials and Limitations*. Manchester: St. Jerome, 2000.
- Shoemaker, Adam. *Black Words White Page: Aboriginal Literature, 1929-1988*. St. Lucia: Queensland UP, 1989.
- Sperber, Dan, Deirdre Wilson. *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell, 1986.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. »The Politics of Translation.« *The Translation Studies Reader*. Ur. Lawrence Venuti. New York: Routledge, 2000. 397–416.
- Suoqiao, Qian. »Confucius as an English Gentleman: Gu Hongming's Translation of Confucian Classics.« *Discontinuities and Displacements: Studies in Comparative Literature*. Ur. Eduardo F. Coutinho. Rio de Janeiro: Aeroplano, 2009. 373–382.
- Toury, Gideon. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 1995.
- Venuti, Lawrence. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London, New York: Routledge, 1995.
- — —. *The Translation Studies Reader*. London: New York: Routledge, 2000.
- Vinay, Jean Paul, Jean Darbelnet. *Comparative Stylistics of French and English: a Methodology for Translation*. Hamel, Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 1958.
- Žagar, France. »Pogovornost v izvirniku in prevodu našega romana.« John Steinbeck. *O miših in ljudeh*. Prev. Danica Čerče. Maribor: Mariborska literarna družba, 2007. 107–109.
- Weaver, William. »The Process of Translation.« *The Craft of Translation*. Ur. John Biguenet, Rainer Schulte. Chicago: University of Chicago Press, 1989.
- Vermeer, Hans. »Texttheorie und translatorisches Handeln.« *Target* 2/2 (1990): 219–242.

New Zealand Indigenous Literature in Slovene Translation

Key words: New Zealand literature / indigenous people / Maori / Ihimaera, Witi / *The Whale Rider* / *Whanau II* / literary translation / Slovenian translations / translation strategies / domestication / foreignization

By examining the Slovene translations of Witi Ihimaera's novels *The Whale Rider* and *Whanau II*, this discussion focuses on the difficulties involved in translating works from culturally and historically removed literatures. In particular, and in accord with the view that the act of translating is not mere linguistic transference of signifiers, but a "complex task involving difficult negotiations across cultural, linguistic, and historical contexts" (Suoqiao 373–4), it highlights how particular narrative styles and cultural markers of Maori writing (such as colloquial diction and words in Maori language) have been transmitted from the source to the target texts, and scrutinises different strategies employed to bring this writing to Slovene readers.

Although both translators took account of cultural differences, their presuppositions regarding cultural and conceptual foreignness were not always correct. This is particularly true of the translation of *The Whale Rider*. The latter is also indicative of some other translator's choices, which justifies a constant need for new translations. In her effort to retain the authenticity of the source text achieved by the inclusion of Māori words and phrases, the translator went too far with her interventions into the text. However, it is not the unauthorised intrusions that are the most problematic, not least because some of them seem to be necessary for the translated text to be comprehensible in a culturally estranged environment; what is more disputable is the loss of important cultural and historical information. The inclusion of Māori words without sufficient contextualization prevents the full comprehension of the text and merely adds to an exotic representation of Māori cultures.

April 2015